

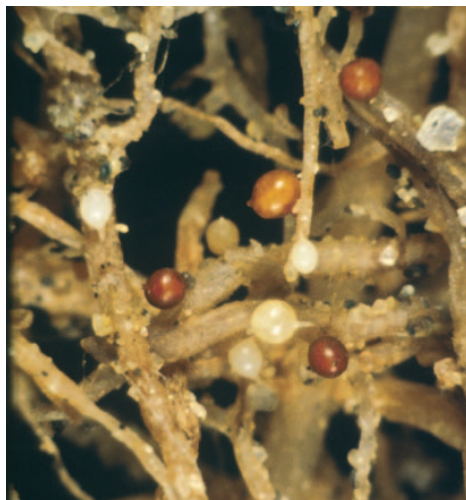
Meldeplikt

Matloven og forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere pålegger eier eller bruker av eiendom straks å melde fra til Mattilsynet om kjennskap til, eller mistanke om, angrep av PCN (*Globodera rostochiensis* og *G. pallida*).

Tiltak ved funn

Ved utbrudd av potetcystenematoder kan Mattilsynet pålegge tiltak for å bekjempe og hindre videre spredning. Slike tiltak kan være:

- **Forbud mot å dyrke vertplanter**
- **Krav om at jordareal blir sådd til med gras**
- **Forbud mot å føre bort planter, jord, settepoteter, organiske dyrkingsmedier og andre smittebærende emner fra bruksenheten**
- **Plikt til å opplyse om restriksjoner på bruksenheten ved salg, leie, forpaktning eller maskinsamarbeid m.m.**

Cyster av hvit PCN på potetrøtter.

Påleggene blir gitt etter en risikovurdering og er mest omfattende etter påvisning av hvit PCN og resistensbrytende gul PCN.

Mattilsynet har også utarbeidet egne tiltak som gjelder for industribedrifter, komposteringsanlegg og slamanlegg.

Potetcystenematoder

Statens tilsyn for planter, fisk, dyr og næringsmidler

Mattilsynet

Forsidebilde: Misvekst i potetåker etter PCN-angrep.

Utgiver: Mattilsynet i samarbeid med Bioforsk Plantehelsetse
 Redaktører: Arild Sletten og Kari Romstad
 Tekst: Bonsak Hammeraas og Arild Sletten, Bioforsk Plantehelsetse
 Foto: Bonsak Hammeraas
 Design: Gnizt as
 Desember 2005

Nærmere opplysninger kan du få hos:

Mattilsynet, Nasjonalt senter for planter og vegetabilsk mat, Moerveien 12, 1430 Ås
 tlf 64 94 44 00, www.mattilsynet.no

Bioforsk Plantehelsetse, Høgskolevn. 7, tlf 64 94 94 00, 1432 Ås, www.bioforsk.no

Karanteneskadegjørere er planteskadegjørere som omfattes av Matlovens forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere.

De er vanskelige å bekjempe, og kan føre til økt bruk av plantevernmidler og reduserte muligheter for eksport av plantemateriale.

Misvekst i potetåker etter PCN-angrep.

Potetcystenematode

Potetcystenematoder, *Globodera* spp., også kalt PCN, er karanteneskadegjørere som angriper røttene til potet, men også tomat og andre arter innen søtvierfamilien. Angrep kan føre til betydelig avlingstap.

Angrep kan vise seg ved:

- Dårlig og sen risdekking
- Flekkvis misvekst med gulnende planter i åkeren
- Gule eller hvite ørsmå kuler (cyster) på røttene

Symptomer

De første tegn på skade av PCN i en åker er dårlig og sen risdekking. Plantene gulner nedenfra og visner lett ved tørke. Angrepet er ofte synlig som runde eller ovale flekker i åkeren. Sterk ugrasvekst kan også være et tegn på at PCN er til stede. Fem uker eller senere etter setting kan man på angrepne røtter finne gule eller hvite, ca. 0,5 mm små cyster.

Biologi og spredning

Cystene på røttene er døde nematodehunner, og de kan hver inneholde mer enn 500 egg. Eggene stimuleres til klekking av spesielle stoffer som skiller ut fra røttene på potet eller andre vertplanter. Skadeterskelen er lav. Pr. gram jord er 1-3 nematodeegg nok til å gi synlig skade. PCN spres hovedsakelig ved bruk av settepoteter som ikke er sertifisert og med jord. Cystene kan finnes i jord

Cyster av gul PCN på potetrøtter.

på knoller som brukes til setting, jord som følger med røtter på planter som har vært dyrket i PCN-infisert jord, samt jord på redskaper og maskiner. Risikoen for jordsmitte er også stor i vaske- og sorteringsanlegg for potet.

Vertplanter

PCN angriper først og fremst potet og tomat. Men også viltvoksende vekster i søtvierfamilien kan være vertplanter, som for eksempel; svartstøvier (*Solanum nigrum*), slyngstøvier (*Solanum dulcamara*) og villrot (*Hyoscyamus niger*).

Utbredelse

I Norge finnes to arter potetcystenematode. *Globodera rostochiensis* har fått navnet gul PCN fordi hunnene under sin modning gjennomgår en gul fase i fargeskiftet. *G. pallida* betegnes som hvit PCN fordi hunnene under sin modning gjennomgår et fargeskifte direkte fra hvit til brun.

Gul PCN er den vanligste i Norge, mens hvit PCN har en mer begrenset utbredelse.

Innenfor hver av artene finnes det flere raser (patotyper) som har ulik aggressivitetsmønster. Alle patotypene av hvit PCN som finnes i Europa og i Norge (Pa1-3) kan bryte resistensen hos de potetsorter som er vanlige idag. For gul PCN skiller det mellom fem ulike patotyper (Ro1-5). I Norge er fire av disse påvist, hvorav to er resistensbrytende.

Forebyggende tiltak

- Bruk sertifiserte settepoteter
- Før dyrking bør jorden analyseres for PCN ved et spesiallaboratorium
- Ha strenge rutiner for rengjøring og desinfeksjon ved bruk av felles redskap og maskiner
- Rengjør og desinfiser regelmessig alle redskaper, maskiner, kasser, lager og annet som er i bruk i potetdyrkingen
- Bruk ikke redskap eller maskiner som har vært benyttet i villahager